

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUV - BILISH FAOLIYATINI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK MODELI

Xolmatova Gulsanam Absattor Qizi

*Shahrisabz davlat pedagogika institutining pedagogika fakulteting boshlang'ich
ta'lim yo`nalishi 3-bosqich talabasi*

To`yeva Marjona Dilmurod qizi

*Shahrisabz davlat pedagogika institutining pedagogika fakulteting boshlang'ich
ta'lim yo`nalishi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini samarali tashkil etish va boshqarishning pedagogik modeli yoritilgan. Unda ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quv-bilish faoliyatini boshqarishning nazariy asoslari, metodlari va amaliy jihatlari ko'rib chiqilib, samarali model ishlab chiqish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, o'quv-bilish faoliyati, pedagogik model, ta'lim jarayoni, boshqaruv, interfaol metodlar, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi, innovatsion yondashuv

Annotation: This article discusses the pedagogical model for managing students' learning and cognitive activities in primary education. It analyzes ways to enhance students' activity, develop independent thinking skills, and improve management mechanisms based on modern pedagogical technologies. The theoretical foundations, methods, and practical aspects of managing learning

activities are also explored, and recommendations for developing an effective model are provided.

Keywords: primary education, learning activity, cognitive activity, pedagogical model, educational process, management, interactive methods, independent thinking, learning efficiency, innovative approach

Аннотация: В данной статье рассматривается педагогическая модель управления учебно-познавательной деятельностью учащихся в начальном образовании. Анализируются пути повышения активности учащихся, развития навыков самостоятельного мышления и совершенствования механизмов управления на основе современных педагогических технологий. Также раскрываются теоретические основы, методы и практические аспекты управления учебной деятельностью, даны рекомендации по разработке эффективной модели.

Ключевые слова: начальное образование, учебно-познавательная деятельность, педагогическая модель, образовательный процесс, управление, интерактивные методы, самостоятельное мышление, эффективность обучения, инновационный подход

Kirish: Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, uni xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712-son Farmoni asosida xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilinib, unda ta'lim sifatini oshirish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312-son Qarori ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'qitishning zamonaviy usullarini keng joriy etish va o'quvchilarning bilim olish faoliyatini samarali tashkil etishga alohida

e'tibor qaratadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi esa uzluksiz ta'lim tizimining poydevori bo'lib, aynan shu davrda o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyati shakllanadi, mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalari rivojlanadi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, o'quvchilarning bilish faoliyatini samarali boshqarish muhim pedagogik muammo sifatida dolzarblik kasb etadi.

Asosiy qism: O'quv-bilish faoliyatining mohiyati va ahamiyati Boshlang'ich ta'limda o'quv-bilish faoliyati o'quvchilarning bilim olishga qaratilgan ongli, maqsadli va faol jarayonidir. Bu faoliyat davomida o'quvchi nafaqat tayyor bilimlarni o'zlashtiradi, balki ularni tahlil qiladi, solishtiradi, umumlashtiradi va amaliyotda qo'llashga harakat qiladi. Shu jihatdan o'quv-bilish faoliyati o'quvchining intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilish jarayonlari (idrok, tafakkur, xotira, diqqat) endigina shakllanayotganligi sababli, bu faoliyatni to'g'ri tashkil etish va boshqarish alohida ahamiyat kasb etadi. Agar ta'lim jarayoni faqat o'qituvchining tushuntirishi bilan cheklansa, o'quvchi passiv tinglovchiga aylanadi. Aksincha, faol o'qitish metodlari qo'llanilganda, o'quvchi jarayonning faol ishtirokchisiga aylanadi. Shu sababli o'quv-bilish faoliyatini boshqarishning asosiy maqsadi — o'quvchini faol fikrlashga, mustaqil o'rganishga va o'z bilimini ongli ravishda egallashga yo'naltirishdan iboratdir.

O'quv-bilish faoliyatini boshqarishning pedagogik asoslari O'quv-bilish faoliyatini boshqarish — bu o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning bilim olish jarayonini rejalashtirish, tashkil etish, yo'naltirish va nazorat qilish jarayonidir. Bu jarayon quyidagi pedagogik tamoyillarga asoslanadi: Faollik tamoyili – o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undash; Onglilik va tushunarlilik – berilayotgan bilimlar o'quvchiga tushunarli va hayotiy bo'lishi; izchillik va tizimlilik – bilimlar bosqichma-bosqich berilishi; Individuallashtirish – har bir o'quvchining qobiliyati va imkoniyatini hisobga

olish; motivatsiya – o‘quvchilarda o‘rganishga qiziqish uyg‘otish. boshqaruv jarayoni odatda quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: maqsad qo‘yish – darsdan kutilayotgan natijani aniqlash; Rrejalashtirish – o‘qitish usullari va vositalarini tanlash; tashkil etish – dars jarayonini samarali yo‘lga qo‘yish; nazorat va baholash – o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash; Tahlil va tuzatish – kamchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etish. Pedagogik model tushunchasi va uning tarkibi: Pedagogik model — bu ta’lim jarayonini samarali tashkil etish uchun yaratilgan nazariy-amaliy tizimdir. Boshlang‘ich ta’limda o‘quv-bilish faoliyatini boshqarish modeli quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo‘ladi: Maqsadli komponent – o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirish; mazmuniy komponent – o‘quv materiallari va ularning mazmuni; jarayonli komponent – o‘qitish metodlari, shakllari va vositalari; natijaviy komponent – erishilgan natijalar va ularning samaradorligi. Ushbu model o‘quvchilarni faqat bilim olishga emas, balki ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va ijodiy yondashishga o‘rgatishga xizmat qiladi. O‘quv-bilish faoliyatini boshqarishda zamonaviy metodlar-bugungi kunda ta’lim jarayonida interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Jumladan: “Aqliy hujum” o‘quvchilarning erkin fikrlashini rivojlantiradi; “Klaster” usuli – mavzuni tizimli o‘rganishga yordam beradi; “Insert” texnologiyasi – matn bilan ishlash ko‘nikmasini rivojlantiradi; Rolli o‘yinlar – o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini oshiradi; Muammoli ta’lim – o‘quvchilarni mustaqil yechim topishga o‘rgatadi. Bu metodlar orqali o‘quvchilar darsda faol qatnashadi, o‘z fikrini erkin bayon qiladi va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtiradi.

Samarali boshqaruv natijalari: o‘quv-bilish faoliyatini to‘g‘ri boshqarish natijasida quyidagi ijobiy natijalarga erishiladi: o‘quvchilarning darsga qiziqishi ortadi; mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv rivojlanadi; bilimlar mustahkam va ongli o‘zlashtiriladi; o‘quvchilarning faolligi va ishtiroki kuchayadi; ta’lim samaradorligi oshadi.

Boshlang‘ich ta‘lim — uzluksiz ta‘lim tizimining ilk bosqichi bo‘lib, unda o‘quvchilarning savodxonligi, asosiy bilim va ko‘nikmalari shakllantiriladi. Bu bosqichda o‘quvchilarning fikrlash, nutq, muloqot va mustaqil ishlash qobiliyatlari rivojlanadi. Aynan shu davr keyingi ta‘lim bosqichlari uchun poydevor vazifasini bajaradi.

O‘quv-bilish faoliyati: o‘quv-bilish faoliyati — o‘quvchilarning bilimlarni egallashga qaratilgan ongli va faol jarayonidir. Bu jarayonda o‘quvchi o‘rganadi, tahlil qiladi, solishtiradi, umumlashtiradi va xulosalar chiqaradi. Ushbu faoliyat o‘quvchining tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik model: pedagogik model — ta‘lim jarayonini samarali tashkil etish uchun ishlab chiqilgan tizimli yondashuvdir. U maqsad, mazmun, metod, vosita va natijalarni o‘z ichiga oladi. Pedagogik model orqali ta‘lim jarayonini rejalashtirish, boshqarish va natijalarni baholash imkoniyati yaratiladi

Ta‘lim jarayoni: ta‘lim jarayoni — o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik asosida amalga oshiriladigan murakkab pedagogik faoliyatdir. Bu jarayonda bilim berish, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish bir butun holda olib boriladi.

Boshqaruv: pedagogik boshqaruv — ta‘lim jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etish, yo‘naltirish va nazorat qilish faoliyatidir. U o‘qituvchining o‘quvchilar faoliyatini samarali boshqarishini, natijalarni tahlil qilish va takomillashtirishni o‘z ichiga oladi.

Interfaol metodlar: interfaol metodlar — o‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undovchi o‘qitish usullaridir. Bu metodlar orqali o‘quvchilar fikr almashadi, muhokama qiladi, guruhlarda ishlaydi va bilimlarni mustaqil egallaydi.

Mustaqil fikrlash: mustaqil fikrlash — o‘quvchining berilgan ma‘lumotlarni o‘zi tahlil qilib, xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu ko‘nikma o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Ta'lim samaradorligi:ta'lim samaradorligi — o'quv jarayonining natijadorligini ifodalovchi ko'rsatkich bo'lib, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni qay darajada egallaganini bildiradi. Samarali ta'lim yuqori natija va sifatni ta'minlaydi.

Innovatsion yondashuv:innovatsion yondashuv — ta'lim jarayoniga yangi metod, texnologiya va g'oyalarni joriy etishdir. Bu yondashuv o'qitish sifatini oshirish, darslarni qiziqarli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Xulosa:Yuqorida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda o'quv-bilish faoliyatini samarali tashkil etish va boshqarish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. O'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi hamda dars jarayonida faolligining ortishi ko'p jihatdan o'qituvchining pedagogik mahorati va tanlangan metodlarga bog'liqdir. Shu bois o'quv-bilish faoliyatini boshqarishning ilmiy asoslangan pedagogik modelini qo'llash bugungi kunda dolzarb vazifa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi taklif va yechimlarni ilgari surish mumkin:

Takliflar:Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik va metodik malakasini oshirish, ayniqsa interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha muntazam treninglar tashkil etish;ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish va darslarni innovatsion yondashuv asosida tashkil qilish; Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda differensial va individual yondashuvni kuchaytirish;O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun muammoli vaziyatlar asosida o'qitishni keng qo'llash; Dars jarayonida motivatsiyani oshirishga qaratilgan usullar (rag'batlantirish, o'yin elementlari, qiziqarli topshiriqlar)dan samarali foydalanish.

Yechimlar:O'quv-bilish faoliyatini boshqarishda aniq rejalashtirilgan pedagogik modelni amaliyotga joriy etish;Ta'lim samaradorligini oshirish uchun nazorat va baholashning zamonaviy shakllarini (formativ baholash, o'z-o'zini baholash)qo'llash;Darslarni tashkil etishda raqamli texnologiyalar va multimedia

vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish; O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik muhitini yaratish, ya'ni o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirish; O'quvchilar faoliyatini muntazam tahlil qilish va monitoring olib borish orqali kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etish. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda o'quv-bilish faoliyatini samarali boshqarish o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Taklif etilgan yondashuv va yechimlarni amaliyotga joriy etish orqali ta'lim jarayonining sifat va samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2020.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Pedagogika darslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent, 2017.
6. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2016.
7. Sharipov M. Umumiy pedagogika va tarbiya nazariyasi. – Toshkent, 2018.